

СПІВ БЕЗ СУПРОВОДУ ЯК МЕТОД ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Підготовка вчителя музики до проведення вокально-хорової роботи в загальноосвітній школі передбачає оволодіння ним співацькою культурою. У цьому плані важливим є застосування методу співу без супроводу, котрий забезпечує розвиток інтонаційного мислення та творчої самостійності. У науковій літературі цей метод визначається як спів **а капела**. Ю. Юцевич так розшифровує цей термін: а капела (іт. а cappella) – хоровий спів без інструментального супроводу [3, с.7]. По-іншому ми читаємо у Б.В. Асаф'єва: а cappella – хор (взагалі спів) без супроводу (акомпанементу) будь-яких інструментів [1, с.11].

Вчителю музики загальноосвітньої школи, як керівнику хору, необхідне вільне володіння навичками співу без супроводу. Часто у класі йому доводиться відтворювати необхідне звучання без підтримки інструменту. Таким чином, спів без супроводу інструмента має велике значення і у процесі вокального навчання. На цьому наголошують відомі викладачі співу: Дмитриєв Л.Б., Люш Д.В., Менабені А.Г. та ін. Проте, питання вдосконалення вокальної підготовки студентів, зокрема їх співу а капела, поки що є недостатньо розкритими. Мета статті полягає у визначенні основних вокальних прийомів під час співу без супроводу.

Як відомо, збудником голосової функції є сприйнятий звук або уява про нього. Слух, будучи вирішальним фактором у підготовці музиканта, має особливе значення для співака. Усі якості звука: висоту, силу і тембр – співак відтворює сам, організовує та спрямовує функцію свого голосового апарату через слухові сприймання та уявлення. Звідси зрозуміло, що фундаментом всього педагогічного процесу вокального навчання повинно бути виховання слуху.

Творча діяльність музиканта невідривно зв'язана з уявою і створенням оригінальних музичних образів, які складаються з музично-слухових уявлень, котрі прийнято називати внутрішнім слухом. Найбільш сприятливі умови для

розвитку внутрішнього слуху здійснюються при співі без супроводу. У цьому процесі активно розвиваються всі компоненти слухових уявлень про співочий звук: темброві, динамічні, звуковисотні. Тому спів без супроводу виявляється необхідним способом розвитку внутрішнього слуху.

При співі без супроводу інструмента співак створює звукові уявлення осмислено, а не за рахунок мимовільного сприйняття. Його увага не відволікається акомпанементом, а повністю зосереджується на особистих відчуттях: слухових, м'язових, резонаторних тощо. Така концентрація уваги посилює сприйняття цих відчуттів при співочому голосі, активізує пам'ять, допомагає співаку краще і швидше запам'ятати потрібне звучання та всі рухи, пов'язані з ним. Це не тільки стимулює розвиток вокального слуху, налагоджує чітку координацію між слухом і голосовим апаратом, але й формує та удосконалює вокальні навички.

Як показала практика, при переході до співу без супроводу краще виявляється природний тембр голосу, він звучить більш рівно, знаходить нові фарби, що особливо помітно у початківців. При співі без супроводу зменшується сиплий призвук у голосі, але тільки якщо він пов'язаний із функцією голосових зв'язок (функціональний сип), а не з їх захворюванням; такий тип виконання допомагає також уникати форсованого звучання.

Спів без супроводу інструмента є інтонуванням в умовах нетемперованого строю, при якому за допомогою підвищення або пониження звуків в межах звуковисотної зони чітко виявляються ладові тяготіння звуків, звучання є більш виразним. Таким чином, при співі без супроводу здійснюються об'єктивні вимоги для активного формування ладового чуття та навичок художнього інтонування.

Навчання студентів співу без супроводу повинно спиратися на свідоме застосування закономірностей інтонування при нетемперованому строю. Ці закономірності загалом зводяться до наступного: стійкими ступенями ладу, що практично не мають звуковисотного нюансування, є I та V ступені в мажорі та III ступінь у мінорі; III ступінь у мажорі та особливо VII ступінь (вводний тон)

– виконуються завжди «гостро»; II та VI ступені – не стійкі; є тенденція розширювати великі та звужувати малі інтервали; по-різному виконуються діатонічні та хроматичні півтони на фоні стійких звуків.

Перші кроки вокального інтонування без супроводу потрібно починати з простих, добре засвоєних вправ з поступовим зняттям супроводу та тональної опори. Гарною перехідною формою від вправ до пісень при навчанні співу без супроводу є розспівки. Найбільш доцільним художнім матеріалом для формування цієї навички є народні пісні. Необхідною умовою для початку роботи над піснею без супроводу є бездоганне засвоєння студентом її мелодії та словесного тексту.

Однією з причин появи труднощів на початковому етапі навчання співу а *capella* у студентів є відсутність налагоджених зв'язків між слуховими уявленнями та вокальним апаратом. Студенти загалом точно виконують пісню при тихому співі – таким звуком, який вони використовують на заняттях по сольфеджіо. Але у них нерідко виявляються неточності інтонації при спробах заспівати ту саму пісню з оптимальною силою звуку. Тому на початковому етапі навчання співу без супроводу необхідно спростити завдання інтонаційного та вокально-технічного звукоутворення. З цією метою раціонально використовувати народні пісні з простим інтонаційним і метроритмічним малюнком, яким ладовим строем, змістовно-звичними для слуху студента мелодіями. На початковому етапі навчання корисні пісні з плавним мелодичним малюнком, з поступовим рухом, а також інтервалами кварта і квінти, створеними із стійких ступенів. Рекомендуються пісні наспівного характеру в помірному темпі.

При систематизації навчального матеріалу за ступенем складності необхідно враховувати не тільки інтонаційні, але й вокально-технічні труднощі: діапазон пісні; протяжність фраз, які повинні бути проспівані на одному диханні, а також міра важливості виконавчих художніх завдань. При інтонуванні широких інтервалів для збереження рівності і всіх інших якостей звучання, необхідні спеціальні навички. Тому пісні, які мають октави, легкі за

інтонаційними завданнями, але важкі вокально-технічно. Їх можна пропонувати тільки після освоєння у вправах. Нестійкі інтервали (сексти й особливо септими) є важкими в інтонаційному та вокально-технічному відношенні. Тому усі вони застосовуються на більш пізніх етапах навчання співу без супроводу. Також складним є виконання, коли у творах зустрічаються паузи в середині фраз і звуки на стаккато. Такі пісні слід давати студентам обережно.

У процесі навчання співу без супроводу пошук потрібної висоти не повинен вестися окремо від загального характеру звучання, зумовленого змістом твору. Різні нюанси звучання, збереження правильної інтонації значною мірою залежить від емоційного стану, ступеня виконавської активності співака. Інтонаційно складні пісні потрібно вводити лише тоді, коли буде створено стійке та виразне інтонування на неважкому навчальному матеріалі.

Отже, розвиток співацької культури майбутнього вчителя музики зумовлюється використанням методу співу без супроводу. Його основою має стати добре засвоєне, повноцінне вокально-виразне звучання і стійка інтонація.

Література:

1. Асаф'єв Б.В. Путеводитель по концертам / Б.В. Асаф'єв. Путеводитель по концертам. – М.: Советский композитор, 1978. – С.11.
2. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / А.Г. Менабени. Методика обучения сольному пению. – М.: Просвещение, 1987. – 95с.
3. Юцевич Ю. Словник музичних термінів / Ю. Юцевич. Словник музичних термінів. – К.: Музична Україна, 1971. – С.7.